

נשיכות בגיל הרך - מידע למנהלת ולמטפלות

"אני יודעת הכול על נשיכות, אבל אוי ואבוי לך אם הילדה שלי ננשכת במעון, שמעת?!" כן כן.. את המשפט הזה שמעתי מאמא אצלי במעון... הנושא הנפיץ ביותר במעון הוא נשיכות.

נשיכה זה נראה רע, זה כואב, וזה משאיר סימן. נשיכות נראות להורים כסוף העולם, והם מדמיינים את המטפלת יושבת באפס מעשה ונותנת לנשיכות לקרות, הם שולחים אליך תמונות מסביב לשעון של נשיכות חזקות, יחד עם נזיפות, כעסים ואזהרות שאבוי אם הדבר קורה שוב! גם המטפלות באות אליך בתסכול של "מה עושים עם הנשיכות האלה?!"

את יושבת בחדר, נאנחת, יודעת בראש שזה טבעי, שזה חלק מהתפתחות הילדים, שאמנם זה לא טוב, אבל זה גם עובר ובעיקר את יודעת שאין פתרונות קסם ושזה קורה גם אצל המטפלות הטובות ביותר. את יודעת שהמענה הנכון ביותר הוא הדרכה והסברה, לצוות ולהורים רק שלא היה לך את הזמן ונחת הרוח לעשות את זה...

כמענה לקושי הזה הכנתי לך הסבר ידידותי בנושא הנשיכות, הדף יכול לשמש אותך לשיבת צוות במעון בנושא. **אני מאמינה גדולה שידע זה כוח. צוות שלומד הוא צוות מיומן יותר, בעל כלים להתמודד עם המציאות,** ובנוסף חש הערכה וביטחון עצמי גבוה יותר. בנוסף, הכנתי לך גם דף הסבר מתומצת לשלוח להורים ובכך לפרוס להם את פועלכם בנושא.

נשיכות בגיל הרך - למה זה קורה?

תינוק בגיל הרך חסר באמצעי תקשורת. הוא לא נולד עם שפת המילים, אלא עם שפת הגוף. ובשנתו הראשונה הכלי המרכזי שלו להתפתחות ולהכרת העולם הוא הפה. הוא אוכל, בוכה, טועם מאכלים ומרקמים שונים וחוקר את החפצים בעזרת פיו. עד גיל שנה התינוק מתפתח, משכלל את גופו ויכולותיו, לומד לזחול וללכת וחוקר עם גופו עוד יותר את סביבותיו.

תהליך זה מתעצם והולך בגיל שנה עד שנתיים וחצי ובמקביל הפעוט מפתח תחום חדש - הקשר שלו עם הסביבה. הילד מכיר יותר את חבריו, מפתח איתם אינטראקציה ונהנה לשחק לידם, מאינטראקציה זו מתרחשות באופן טבעי מחלוקות, מריבות וגם נשיכות. ולשאלת מטפלות "למה הם לא יודעים לשחק יפה ביחד" אפרוס כאן את הסיבות המרכזיות.

כחלק מההתפתחות הטבעית, הילד מרגיש שכל העולם שלו, שכל החפצים והמשחקים נועדו רק בעבורו. הצרה היא שגם החבר שליידו חושב כך ☹️; שלב זה נקרא "השלב האגוצנטרי".

בנוסף, בגיל שנה עד שנתיים הכלי השפתי - המילולי של הילד רק מתחיל להיבנות. הפעוט מתחיל לומר מילים הקרובות אליו, אולם חסר ביכולות שפתיות על מנת להביע את רצונו במילים וכמובן ליצור משא ומתן חברתי. במצב כזה, כשהפעוט מעוניין במשחק מסוים ורואה שהמשחק בידי של החבר, הוא ניגש באופן טבעי ומנסה לקחת את

המשחק מיד חברו בכל האמצעים: משיכה, דחיפה, משיכה חזקה יותר; וכשזה לא עוזר, הפעוט מוציא את הכלי המרכזי והעוצמתי שהוא מכיר ושלווה אותו לאורך כל הדרך - הפה.

אין ספק שנשיכה אחת עושה את העבודה ומביאה לפעוט את המשחק המיוחל. חשוב לדעת שהפעוט לא יודע שהנשיכה כואבת, הוא הרי לא מרגיש מה שחברו מרגיש.

סיטואציה זו מתרחשת פעמים רבות במעון ואף בבית (במעון יותר כי מספר הילדים והאינטראקציות של הילדים בני אותו גיל גדולה יותר). **חשוב לשים לב שכשהילד נושך הוא בעצם מביע רצון ומוטיבציה להכיר וללמוד את העולם, וב"ה הרוב המוחלט הם ילדים כאלה, ולכן סביר שכל ילד יינשך וגם יינשך** (אגב, ילד שאינו מתעניין בעולם סביבו ואדיש, כדאי שיפנה ליעוץ רפואי בהקדם).

בסדר, הבנו שזה לא מגיע מרוע, אבל מה עושים? נותנים לילדים לנשוך?

התשובה היא לא. גם כשהדבר טבעי לילד אנו מלמדים אותו את הדרך הנכונה. כמו בהליכה שאנו נותנים יד לילד ובכך מסייעים לו לרכוש את ההליכה, כך אנו מלווים את הילד ומלמדים אותו כיצד "לחיות ביחד".

בשעת אינטראקציה חברתית נסייע לילד להביע את רצונו במילים, נהיה "הפה" שלו ובכך נתמוך בהתפתחות השפתית. נתווך לו את הסיטואציה ובכך נתמוך בו ברמה הרגשית, וניתן לו כלים לפתור את הקונפליקט בו סביר שיתקל. נלמד אותו שכשאדם רוצה משהו, הוא מבקש אותו מחברו כמו בחברת המבוגרים. לעיתים החבר יוכל לתת ולעיתים לא. אנו נתמוך בילד ונלמד אותו להתמודד עם שני המצבים הללו. מצד שני, נלמד את הילד שעליו גם לתת ולחלוק את חפציו עם חבריו, נלמד אותו לחכות בסבלנות (דחית סיפוקים), וגם "לעשות תורות".

כיצד עושים זאת?

כמו שהזכרנו עם ההליכה, צעד אחר צעד, בתמיכה, בהתמדה, ובאמונה שגם אם הילד עכשיו חסר את המיומנות הוא יכול בהחלט לרכוש אותה, ועם תמיכה שלנו הוא ירכוש אותה בצורה מהירה וקלה יותר.

גם אם הדבר לא פשוט והילד משתמש גם בידים ובנשיכות על מנת להשיג את שלו, אנו נמשיך את תהליך הלמידה בסבלנות והתמדה, וכמו כל תהליך, מי שיתמיד יצליח. **המטפלות שנוהגות בדרך זו יודעות להגיד עד כמה הלמידה הייתה קלה ומהירה יותר משהם ציפו.**

ומה עלינו לעשות בפועל? ניקח מקרה לדוגמא:

שיר ותמר משחקות יחד, הן בנות שנה וארבעה חודשים ואמרות מילים בודדות; לשתיהן משחקים מולן ובין היתר תוף ששתיהן מעוניינות בו וניגשות אליו. שיר שהייתה קרובה יותר מגיעה לתוף ומשתעשעת בו, בעוד שתמר רואה לנגד עיניה שהתוף הולך ונעלם בידיה של שיר. תמר רוצה לשחק עם התוף, מבחינתה הוא שלה, גם לשיר ברור שהתוף הוא שלה בלבד.

תמר מגיעה לשיר ומנסה למשוך את התוף, שיר לא מוותרת, תמר שוב מנסה ושיר מושכת חזרה ומתחילה לבכות. תמר אווזת בתוף ומנסה לסלק את המטרד שאוחז בתוף בדרך המהירה ביותר ונותנת נשיכה הגונה לשיר. שיר צורחת.

מה עכשיו?

תפקיד המבוגר האחראי (אמא/מטפלת) הוא להשתמש בסיטואציה זו ללמידה. כעס בלבד לא יבנה הבנה לעתיד, ולא ימנע נשיכות בעתיד. אנו נלמד את הילדות את האסור (נשיכות) אבל גם מה מותר (אנו מבקשים מחבר).

על המטפלת לרדת לגובה העיניים של הבנות ולתמלל את המתרחש בקול ברור ואסרטיבי (לא מרחם ולא כועס): "אוי, מה קרה? אני רואה תמר ושיר ששתיכן רציתן את התוף! מה עושים? לא נושכים אנחנו מבקשים. תמר בואי נבקש סליחה וניתן נשיקה ונבקש משיר את התוף, המטפלת משמשת פה לתמר, ועם תנועת יד אומרת: "אני רוצה את התוף בבקשה, תביאי לי שיר". בשלב זה שיר תוכל להסכים ותוכל לסרב. אם תסכים מה טוב, נאמר "תודה רבה". אם תסרב נאמר לשתי הבנות עכשיו אני סופרת עד 20 ושיר משחקת עם התוף, כשאני מגיעה ל-20 שיר מביאה את התוף לתמר.

המטפלת מונעת מתמר לקחת את המשחק והיא עומדת לידה והן סופרות יחד 1,2,3... ב-20 המטפלת מבקשת יחד עם תמר את המשחק ואומרת: "תביאי לי בבקשה". המטפלת מסבירה לשיר: "שוב נספור עד 20 ואז תמר תחזיר לך". אם שיר מסרבת לתת ניקח לה את המשחק בנעימות אך באסרטיביות ונבצע את "התורות".

כן, כן מנהלות, אתן תשמעו את מהמטפלות היקרות את קולות ההתנגדות "אין לנו זמן לזה!", "בזמן הזה עוד ילדים יינשכו, מה ילך לי בכיתה..." ועוד ועוד. כאן תזכרנה להן את עבודתן החינוכית, ואת העובדה **שכשהן נותנות כלים**

ילדים הן מצמצמות מריבות בעתיד, הממש לא רחוק!

מניסיון אצלי במעון הילדים לומדים מהר מאוד ונהנים לתת האחד לשני. מצב זה מלמד אותם כיצד לחיות יחד עם החבר, כיצד להשתמש בשפה במקום בשפת הכוח, ואפילו על הדרך מלמד אותם מספרים. וגם אם הילדים לא לומדים זאת ברגע הראשון, תאמינו בהם! כמו כל למידה של הרגל (כמו נהיגה, שחיה, שפה חדשה ועוד) יש צורך בסבלנות, אבל מי שתקדיש את ההדרכה תרוויח רווח לכל השנה.

את כמנהלת, חשוב שתהיי מעורבת בהטמעת התהליך בקרב הצוות, תכנסי לכיתות, שבי עם המטפלות בזמן המשחק, התבונני ובמידת הצורך תווכי במריבות בין הילדים, המטפלות ילמדו ממך, וזכרי שגם המטפלות זקוקות לזמן למידה.

ומה לגבי שאר הילדים? פעמים רבות כשהמטפלת נוכחת במשחק וכשמתרחש "אירוע" תשומת ליבם של רוב הילדים מופנה גם ככה לעניין שקורה. בכך בעצם הילדים לומדים שוב ושוב את רעיון הבקשה מהחבר ואפשרות התורות ולומדים אותו בצורה מהירה, והם יודעים שאני נותן ויתנו גם לי!

טיפים נוספים למטפלות:

- ◆ הדבר הראשון החשוב ביותר הוא להיות עם הילדים בזמן משחק עד כמה שאפשר, לצמצם התעסקויות אחרות של המטפלת עד כמה שאפשר. לדוגמה, כדאי שהמטפלת תישא איתה בכל עת את הטישו.
- ◆ חשוב לא להתעלם מנשיכות! אך יחד עם זאת לא לעורר "מהומה". יש לומר כמובן שאסור לנשוך, אבל מיד אחר כך לומר מה כן לעשות - "בואי נבקש".

- ◆ אין להעניש ילד נושך בהרחקתו מהקבוצה, דבר זה רק משפיל ופוגע בילד והוא רק לומד שהמבוגר חזק ממנו. אל תשכחו שלילד, השימוש בפה הוא טבעי; הרי הוא השתמש בפיו כדי לגלות את העולם עד עכשיו, וכעת צריך הוא ללמוד "שפה" אחרת.
- ◆ חשוב לא לתת תשומת לב מופרזת גם לננשך, גם זה יכול לפתח היסטריה מיותרת. חשוב להיות רגישים "אוי זה ממש לא נעים" ואפשר לשים קרם או משחה להרגיע את העור.
- ◆ כדאי להימנע ממשחק נשיכות "אני אוכל אותך..." הם מעבירים מסר כפול.
- ◆ ניתן לדבר על ענייני הנשיכות מעבר לזמן המשחק, במפגש, באוכל, ולפני הגשת המשחק. חשוב גם לומר לילדים שאתן המטפלות נמצאות לעזרתם הילדים. אם יש ילד שצריך עזרה או רוצה משחק מסוים והחבר לא נותן תקראו לי ואבוא לעזור.
- ◆ יש להתאים את כמות פרטי המשחק לכמות הילדים. משחק עם מעט פריטים בקבוצה גדולה יגביר חיכוכים, מריבות ונשיכות. עדיף לתת שניים ואפילו שלוש תיבות משחק יחד ובכך לצמצם את המאבק על החפצים.
- ◆ **כשילדים רבים, אין לקחת מהם את המשחק "רבתם אז אני לוקחת". זכרו שהילדים חסרי כלים לנהל משא ומתן כמו מבוגרים. במקרה זה, יש לכן, הצוות החינוכי, יכולת לתווך ללמידה חברתית לטווח ארוך, ולא לפתור את הבעיה באופן נקודתי על ידי הפגנת הכוח שלכן (מה גם שלקחה כזו מעכירה את האווירה במעון, מורידה את האמון בין הילדים למטפלת ובטח ובטח לא ימנע את המריבה הבאה שתכף תתרחש).**
- ◆ חשוב לדעת שיש ילדים שנושכים בגלל קושי תחושתי, הם מחפשים תחושת מגע חזקה גם באזור הפה ולכן יתכן שירבו לנשך. להם כדאי לעשות מסאז' באזור הפה וניתן לתת מברשת שיניים אותה הילד יכול "ללעוס". כמו כן לילדים שעדיין לא רכשו את השפה פוטנציאל גדול יותר להשתמש בפה כדי לבטא את רצונם ולפתור את בעיותיהם.
- על שניהם כדאי לשים תשומת לב מיוחדת, ובמקרה שהמטפלת והמנהלת רואות צורך כדאי להפנות את ההורים לייעוץ בטיפת חלב. חשוב לזכור שכמובן גם ילדים אלו יכולים ככול הילדים לרכוש את המיומנויות החברתיות, גם אם להם ידרשו תרגולים רבים יותר. חשוב לשבח אותם כשהם מצליחים לבקש מחבר ולא לנשך ולהחמיא להם בצורה חיובית: "כל הכבוד שביקשת, שחיכית בתור..." ולא בצורה שלילית: "כל הכבוד שלא נשכת".
- ◆ לדעתי, אין צורך לספר להורים "הילד נשך היום" זכרו, הילד הנושך הוא לא ילד רע! ואין לציירו באופן שלילי. מה גם שדגש מיוחד על עניין הנשיכות רק מגביר אותם. כדאי לומר להורים שאנו לומדים לבקש מחברים, שהילד לומד יפה לחכות בתור ועוד (מצ"ב גם מאמר להורים בנושא).
- ◆ ולסיום, אין לספר להורים אחרים מי נשך את ילדיהם. ההורים אינם צריכים "לחסל חשבונות". וככלל, ככול שאנו נפגין ידע וביטחון שאנו יכולים להתמודד עם הנושא, ולא מעבירים זאת להתמודדות ההורים, כך ייטב לכולם.

לוח קיר חינוכי במעון:

שלומית ברגר ממעון גני טל שלחה לנו לוח קיר מקסים אצלה במעון בנושא הגיל הרך, לוח שמהווה מוקד למידה להורים ולצוות ובו מרוכזים חומרים חינוכיים שונים ומגוונים. לוח כזה מקדם את המעון כמקום לימודי חינוכי וגם אותך כמנהלת שנושאת דגל של חינוך ולמידה.

מומלץ להדפיס חומרים חינוכיים (מהאתר, מהאינטרנט, מהלימודים שלך) ולניילן או לשים בניילונים חזקות. אפשר להזמין גם את הצוות להביא כתבות מעניינות, פסוקים, אמירות וסיפורים על הגיל הרך ולשלב על לוח הקיר. בלוח יכולות להיות פינות קבועות ופינות משתנות, לפי מה שמתאים אצלך במעון.

נשמח מאוד שתשלחו לנו תמונות של לוח הקיר שלך, כי כשאת משתפת - כולנו יוצאים מרווחים.

ורד ונגרבר
יחד למען הגיל הרך

*תודה גדולה **לאילנה נדב** המדריכה שלי שרוב הדברים כאן הן פרי הדרכתה, ולמנהלות **שלומית ברגר** ממעון גני טל, **לאולגה יצחק** ממעון דולב על החומר המקצועי ששלחו לנו בנושא הנשיכות ומשולבים כאן